

Marksistička ishodišta suvremene rodne ideologije

Peunić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:725447>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

Marksistička ishodišta suvremene rodne ideologije

Diplomski rad

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić

Student:

Martina Peunić

Đakovo, 2019.

Sažetak

Marksizam kao ideologija, čiji je utemeljitelj Karl Marx, je ostavio duboke tragove u povijesti. Brojne posljedice marksističkoga djelovanja možemo prepoznati i danas. Kako bismo razumjeli što marksizam zapravo jest, potrebno je istražiti marksističku misao od samih njezinih temelja. Kroz moral i društvene fenomene možemo vidjeti razvoj marksizma. Zato ćemo se susresti s osnovnim postavkama marksističkog shvaćanja (kolektivističkog) morala gdje je pojedinac otuđen, a moralne norme postavlja društvo. Marxa, Engelsa i njihovu teoriju su nastavili slijediti Simone de Beauvoir, Judith Butler i mnogi drugi teoretičari koji su iz marksizma razvili nešto novo što se u suvremenom svijetu da zamijetiti – feminizam i rodnu ideologiju.

Proleterijat, materijalizam, komunizam i rodnu ideologiju Crkva ne prihvaća niti ih može prihvatiti. Marksizam je izvršio svojevrsni udar na brak i obitelj, davajući neograničenu slobodu izbora. U borbu protiv kršćanskoga poimanja braka i obitelji uključili su se i rodni ideolozi koji su marksističke postavke braka i obitelji iskoristili te otišli korak dalje dopuštajući abortuse, homoseksualnost, promiskuitet te, u konačnici, izbrisali bipolarnost spolova. Kako bismo ponovno prepoznali vrijednost braka i obitelji, važno je vidjeti što o tome govore crkveni dokumenti *Amoris laetitia*, *Centesimus annus* i *Rerum novarum*... Važno je ponovno uočiti kako je obitelj temeljna sastavnica društva te je naš spol i naš identitet. Muškarac i žena međusobno se nadopunjuju i autotranscendiraju u prokreaciji. Time obitelj postaje maleno društvo i svetište života u kojemu se djetetu budi svijest o vlastitome dostojanstvu. Važno je pružiti zaštitu braku i obitelji jer o njima ovisi opstanak naroda i čovječanstva.

Ključne riječi: Karl Marx, marksizam, feminizam, rodna ideologija, obitelj

Summary

The Marxist postulates of contemporary gender ideology

Marxism was founded by Karl Marx, and, as an ideology, it made a significant impact in history. Numerous consequences of Marxist activities can still be detected. In order to understand what Marxism actually is, it is necessary to examine Marxist ideas from the very start. Development of Marxism can be noticed in moral and social phenomena. That is why we are going to examine the basic postulates of the Marxist view of the (collective) morale, in which an individual is alienated and moral norms are set by the society. Marx, Engels and their theory were supported and followed by Simone de Beauvoir, Judith Butler and many other theoreticians. They succeeded in developing Marxist ideas into something new, noticeable in the modern world – feminism and gender ideology.

The Church does not and cannot accept proletariat, materialism, communism and gender ideology. Marxism had a strong, negative influence on marriage and family, offering an unlimited freedom of choice. The struggle against the Christian perception of marriage and family was supported by gender ideologists who used Marxist postulates related to marriage and family, and even took them a step further, allowing abortion, homosexuality, promiscuity, and finally, erasing bipolar gender characteristics. In order to be able to appreciate the value of marriage and family again, it is important to find out what can be read in church documents, such as *Amoris laetitia*, *Centesimus annus* and *Rerum novarum*, on this topic. It is crucial to understand that family is the basic component of any society, as well as our gender and identity. A man and a woman complement each other and they autotranscend in procreation. In this process the family becomes a small society and sanctuary of life in which a child becomes aware of its own dignity. It is important to provide protection for marriage and family because they are crucial for the survival of humankind.

Keywords: Karl Marx, Marxism, feminism, gender ideology, family

UVOD

Marksizam kao zbir naučavanja Karla Marxa i Friedricha Engelsa je poznat u svijetu i Europi. Takvo naučavanje izgrađuje se na temeljima njemačke klasične filozofije (posebice Kanta, Fichtea, Feuerbacha i Hegela). Dobro je poznat cilj marksizma: besklasno društvo, društvo bez Boga, društveni moral... Krajnji cilj marksizma, reći će teoretičari, je suštinska promjena odnosa među ljudima i njihovo humaniziranje. Koliko je marksizam uspio u svojim ciljevima, teško je reći. Međutim, s marksizmom se susrećemo i danas, samo u drugim oblicima. Možemo zamijetiti kako marksizam jest proboj ideja i polazište za druge pojave kao što su feminizam, rodna ideologija, *gender mainstream*... Ideologija marksizma nije diskreditirana unatoč tomu što je prouzročila državne terore i milijune žrtava.

U ovom diplomskom seminaru ćemo se baviti upravo idejama i moralom marksizma. Diplomski seminar sadrži dva osnovna dijela, a to su: općenito o marksizmu i marksističke moralne postavke, rodna ideologija koja se razvila iz marksizma kako bi uništila spol te narušila ljudsko dostojanstvo i drugi dio u kojemu se jasno izražava stav Crkve na te pojave kroz crkvene enciklike papa Lava XIII. i Ivana Pavla II., *Centesimus annus* i *Rerum novarum*. Uvidjet ćemo pokušaje dekonstrukcije društvenoga poretka i obitelji. Marksizam će ići dalje pa će se zalagati za slobodnu ljubav, rastave braka... Smjera se prema novoj slici čovjeka koja potresa temelje dosadašnjega društvenog poretka jer donosi novu etiku i na području spolnosti. Marksisti će zaključiti kako je Bog nepotreban u takvome društvu jer zamagljuje klasnu svijest čovjeka. Za marksizam je najvažniji proleterijat koji ima iste interese u cijelome svijetu. Tomu se snažno suprotstavljaju stav i djelovanje Crkve kojoj je pogled uprt na dostojanstvo ljudske osobe koja se ne može svesti na razinu životinje te tako biti degradirana. Nasuprot prividno slobodnom društvu, predstavlja se obnova ćudoređa koja bi dovela do reda kojega je Bog postavio.

I. UTJECAJ MARKSIZMA NA NASTANAK RODNE IDEOLOGIJE

Za vrijeme Oktobarske revolucije (1914. godine) Lenjin je po prvi puta definirao marksizam kao „sistem Marxovih shvaćanja i učenja“ koji predstavlja i monolitnu cjelinu koju čini suvremeni materijalizam te naučni socijalizam. Sam Lenjin je učinio poseban doprinos širenju marksističke misli. Marksizam sebe definira i kao sveukupnost ideja, teorija i političke prakse koji čine cjelovit pogled na svijet, društvo i čovjeka – koje su zasnovali Marx i Engels, a dalje razradili Lenjin i ostali sljedbenici. Krajnji cilj marksizma je, kako teoretičari tvrde, suštinska promjena odnosa među ljudima i njihovo humaniziranje. To je, reći će marksisti, otvorena teorija čije je svojstvo dalje razvijati i rješavati proturječnosti. Teoretičari tvrde da je za marksizam značajno uvažavanje cjelokupne progresivne misli u ljudskoj povijesti. Marx je, oni tvrde, shvatio neizbježnost razvitka kapitalizma koji vodi ka komunizmu i dokazao je to samo na osnovi proučavanja kapitalističkog društva.¹ U etičkom smislu, reći će teoretičari, marksizam predstavlja revolucionarni humanizam. Marksizam je, tvrde oni, izvojevao sebi značaj kao ideologija revolucionarnoga proleterijata time što nije odbacio dostignuća buržoazijske epohe. Kažu kako povijest pokazuje da je do pojave marksizma samosvijest radničke klase bila dosta maglovita. Drže kako klasna svijest radnika nije uočavala zakone kretanja društva.²

Poklič „Proleter i svih zemalja, ujedinite se!“ je, tvrde, sintetizirani izraz dugoročne strategije radničkoga pokreta u borbi za ljudsku emancipaciju i oslobođenje čovjeka. Marksizam je, reći će teoretičari, otkrio zakonitosti i proturječnosti društvenoga razvoja i subjekte toga razvoja, a radnička klasa je postavljena kao nezamjenjiv subjekt revolucionarne promjene društva u kojem su horizonti komunističkoga društva budućnosti: *Na mjesto starog buržoaskog društva s njegovim klasama i klasnim suprotnostima stupa udruživanje u kojem je slobodni razvitak svakog pojedinca uvjet slobodnog razvitka za sve.* U toj se misli, reći će oni, sadrži marksizam.³

Njemačka klasična filozofija je jedna od najznačajnijih spoznajno-teorijskih pretpostavki marksizma. Marksizam se posebno oslanja na filozofiju Kanta, Fichtea, Schellinga, Hegela, Feuerbacha.

¹ Usp. B. Džuverović, *Filozofija marksizma i sociologija*, Naučna knjiga, Beograd, str. 13.

² Usp. V. Korać, *Marxovo shvatanje čoveka, istorije i društva*, Naprijed, Zagreb, 1987., str. 28-36.

³ Usp. B. Džuverović, *Filozofija marksizma i sociologija*, Naučna knjiga, Beograd, str. 15-16.

Kant je u svom djelu „Opća povijest prirode i teorija neba“ odbacio prisustvo „prvog pokretača“ svijeta. On je, reći će teoretičari, iznio tezu da je za stvaranje svijeta, umjesto Boga Stvoritelja, bilo dovoljno i potrebno da se čestice u prapočetku materije počnu uzajamno privlačiti po zakonu opće gravitacije. To čini i Engels u „Razvitku socijalizma od utopije do nauke“ podsjećajući da u osnovi učenja o socijalizmu leži i Kantova kozmogonija, moderna prirodna znanost i Darwin, a prije svega klasična njemačka filozofija koja je sačuvala živu tradiciju svjesne dijalektike. Začetnici marksizma su pozivali u pomoć prirodnu znanost kao svjedoka da dijalektika nalazi svoju potvrdu u stvarnosti. Kantovo svestrano stvaralaštvo je moglo poslužiti kao dokaz u oba slučaja.

Ograničavajući mogućnost spoznaje na iskustvo Kant je u skladu sa svojim agnosticizmom posebno osporio mogućnost spoznavanja stvari po sebi. U tom je smislu kritika teorijskog uma korisna jer uvodi pojam praktičnog uma. Međutim, ako je u skladu s ograničenim moćima spoznaje nemoguće postojanje metafizike i dokazivanje Boga, besmrtnosti duše, slobodne volje, čovjek kao nosioc tzv. moralnog zakona kategoričkog imperativa (djelovanje tako kao da je maksima tvoga djelovanja pomoću tvoje volje opći prirodni zakon) ima mogućnosti uvjeriti se u postojanje Boga ili besmrtnosti duše jer mu taj moralni zakon omogućuje pripadnost višem svijetu. Do ovakve kategoričnosti moralnog zakona Kant je došao na osnovu teze da se *dobra volja* može pokazati dobrom samo ako je apsolutno autonomna. Kantova filozofija potakla je Marxa da ju okvalificira *njemačkom teorijom Francuske revolucije*.⁴

Odbacujući Kantov pojam stvari po sebi iz filozofije transcendentnog idealizma Fichte razvija svojevrsnu filozofiju slobode. On je do krajnosti razvio subjektivni idealizam. Tako zastupa tezu da je sve što postoji tvorevina jednog subjekta kojeg označava kao *apsolutnog JA*. Fichteova idealistička filozofija unosi značajne elemente dijalektike u odnos subjekta i objekta. Aktivitet i sloboda subjekta se ostvaruje tako što se čovjek realizira u stvarnosti, tj. radi ono što smatra najboljim i što hoće. Za razliku od njega, Schelling je afirmirao dijalektičku filozofiju prirode. Njegova je objektivna dijalektika imala značenje za konačnu Engelsovu elaboraciju dijalektike. U kontekstu doprinosa marksizmu Schelling je značajan samo po svojoj „mladenačkoj misli“ jer je kasnije postao, kako će teoretičari reći, poklonik monarhije i kršćanske

⁴ Usp. *Isto*, str. 20-23.

religije. Najznačajnija filozofska ideja koju su Marx i Engels izdvojili i dali joj materijalističku osnovu bila je Hegelova dijalektika. Hegelova filozofija predstavlja, kako teoretičari tvrde, ključ za razumijevanje marksizma jer je u njega ugradila svjesnu dijalektiku.

Marxov „novi materijalizam“ je sintetiziran na Hegelovoj dijalektici. U osnovi Hegelovog idealizma leži svemoć apsolutnog duha ili apsolutne ideje koja je tvorac svijeta. Jedini stvarni svijet za Hegela je svijet ideja, ali svijet koji je u neprekidnom razvoju, međusobnim proturječnostima i stalnom progresu. U svom razvoju najveće dostignuće duha je sloboda. Hegelova svjesna dijalektika temelji se po sistemu: teza-antiteza-sinteza. I za Marxa i za Hegela, ustvrdit će teoretičari, povijesnu stvarnost čine različite pojave i povijesne epohe koje čine cjelinu međusobno povezanih pojava. Međutim, oni će reći, za Hegela je ta cjelina proizvod otjelovljenog svjetskog duha u određenom narodnom duhu; a za Marxa ta cjelina ne proizlazi ni iz kakvog duha već iz materijalističkih uvjeta života. Teoretičari tvrde da tu sveukupnost materijalnih uvjeta Marx naziva materijalnom osnovicom za nadogradnju svih političkih i pravnih ustanova. Za Marxa i za Hegela povijesni napredak se odvija kao progres. Teoretičari će reći kako je za Hegela pokretač tog napretka proturječnost ili suprotnost između svjetskog duha i narodnog duha, a za Marxa su osnovni pokretači napretka klasne suprotnosti društva. U svakom slučaju, njemačka klasična filozofija je s pravom naznačena kao glavni izvor marksizma.⁵ Izvorni marksizam je još uvijek, tvrde teoretičari, živa društvena činjenica jer novu etiku zahtijeva suvremeno čovječanstvo.⁶

1.1. Antropološko-ideološke postavke marksizma

Porazi u revoluciji 1848. godine doveli su do opadanja radničkog pokreta. Nije postojala niti jedna radnička partija. Industrijski prosperitet je donekle stabilizirao situaciju. No, kriza iz 1857. godine je bivala sve veća. Kriza je pogodila radničku klasu i proizvodnju. U to vrijeme izbijaju štrajkovi radnika i građanski rat u Americi.⁷ Engleski i francuski radnici osnovali su komitete za pomoć nezaposlenim radnicima. Sve češće su se sazivali sastanci na kojima je radnička klasa vodila borbu za svoja prava. Nakon toga osnovan je *Workingmens International Association*. Nedugo zatim u

⁵ Usp. B. Džuverović, *Filozofija marksizma i sociologija*, Naučna knjiga, Beograd, str. 25-26.

⁶ Usp. V. Rus, *Etika i socijalizam*, Globus, Zagreb, str. 19.

⁷ Usp. P. Vranicki, *Misaoni razvitak Karla Marxa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1963., str. 183.

to udruženje ulazi i Marx. U statut i program Marx je uveo svoje ideje.⁸ Za jedan od važnih oblika borbe radničke klase protiv kapitala Marx je smatrao sindikate.⁹ Na trećem kongresu Internacionala radnicima se preporučilo proučavanje Marxova djela *Kapital*.¹⁰ Cjelokupnost Marxova djela prikazana je u spisu od 1859. godine. Jasno se može zamijetiti kako je za Marxa nepobitno da cjelokupna vrijednost, koja se u svijetu proizvede, potječe od ljudskoga rada. Marx je od četrdesetih godina devetnaestoga stoljeća do kraja života radio na svome djelu. U *Kapitalu* se, tvrde teoretičari, sjedinjuje logičko s povijesnim. Marxova dijalektička metoda prelazi k spoznaji zakona kapitalizma i tendencije njegova razvitka.¹¹

1.1.1. Dijalektički materijalizam

Jedan od najvažnijih principa marksističke dijalektike glasi: svaka pojava koja se nalazi u procesu razvitka, jest rezultat razvitka.¹² Marksistička dijalektika ne bi bila moguća izvan povijesnog razvitka, filozofije, prirodnih znanosti. Ona se oslanja na sve znanstvene zaključke. Kako bismo razumjeli marksističku dijalektičku metodu, trebamo sagledati povijest kroz tri etape. Prvu etapu čini starogrčka filozofija koju je Engels smatrao posljedicom prvobitne predodžbe o prirodi jer su potrebe materijalnog života društva isticale zadatak da se eksperimentiranjem proučavaju predmeti. Stoga je uslijedila druga etapa. Započeo je proces nastajanja novog ekonomskog poretka koji je pripremao pojavu kapitalističkog načina proizvodnje.

Iako su prirodne znanosti došle do brojnih otkrića, nedostajala je veza koja bi povezivala sve dijelove u jednu sliku svijeta. Zato nastaje metafizička metoda spoznaje. Engels je pisao kako nam je sve to ostavilo naviku da stvari i prirodne procese shvaćamo u njihovoj izoliranosti. Metafizička metoda nije plod pogrešnih konstrukcija, nego je, prema Engelsovim riječima, povijesno opravdan način prilaženja znanosti stvarnosti koji je izazivala povijesna nužnost. Metafizička metoda je sasvim suprotna dijalektičkoj metodi. Ona na pojave u prirodi i društvu ne gleda kao na procese u kojima se pojave neprekidno mijenjanju, nego kao na nepromjenjive suštine. Za metafiziku pojave nisu međusobno povezane, ne razvijaju se jedna iz druge. Metafizika je teorija

⁸ Usp. *Isto*, str. 185.

⁹ *Isto*, str. 193.

¹⁰ Usp. *Isto*, str. 195.

¹¹ Usp. *Isto*, str. 197., 206., 208.

¹² M. M. Rozental, *Marksistički dijalektički metod*, Kultura, Zagreb, 1948., str. 10.

koja poriče razvitak.¹³ Daljnji razvitak znanosti dolazi u proturječnost s metafizičkim pogledom na svijet. Metafizički pogled na svijet je potiskivan dijalektičkim pogledom na svijet.¹⁴ Tek su Marx i Engels kao ideolozi proleterijata, reći će teoretičari, stvorili istinsku znanstvenu dijalektičku metodu i razorili teorijske osnove metafizike.¹⁵ Sve snažnije su u znanosti probijali principi razvitka i mijenjanja svega što postoji. S nastankom marksističke znanosti o društvu izvršena je revolucija u pogledima na društveni život. Neki teoretičari tvrde kako marksistička dijalektika upravo i jest znanost o velikim principima razvitka i mijenjanja, koje potvrđuje čitava povijest prirode i ljudskoga društva.¹⁶ Engels je dijalektiku definirao kao znanost o najopćijim zakonima razvitka prirode, ljudskoga društva i mišljenja, o zakonima svakog kretanja.¹⁷ Za razliku od drugih znanosti, tvrde marksisti, predmet marksističke dijalektike nije neka posebna forma kretanja, nego svako kretanje.¹⁸ Marksisti će reći da samo marksistička dijalektička metoda može samostalno izgraditi pogled na opće zakone u prirodi te da svaki novi korak u razvitku društva potvrđuje dijalektičku teoriju marksizma.¹⁹

Engels je metafizici suprotstavljao dijalektiku koju je nazivao naukom o vezama.²⁰ Engels prije svega govori o uzročnosti ističući kako već prvobitni čovjek u sebi stvara predodžbu o uzrocima pojava koje ga okružuju. Samo promatranje smatra nedovoljnim te naglašava važnost praktične djelatnosti, eksperimenata, koja omogućuje, kako tvrdi, uzročnosti prirodnih pojava. Engels posebno ističe kako mi možemo proizvoditi određeno kretanje time što ćemo stvoriti uvjete pod kojima se ono vrši u prirodi te smo u stanju proizvoditi kretanje koje se uopće ne nalazi u prirodi pa se zahvaljujući djelatnosti čovjeka stvara predodžba o uzročnosti (predodžba da je jedno kretanje uzrok drugog kretanja).²¹ Uzročnost znači da je jedna pojava uvjetovana drugom, da svaka pojava ima svoje prirodne osnove, iz kojih ona proizlazi kao posljedica.²² Stoga će marksisti reći kako je čitava religija zasnovana na poricanju uzročnih veza među predmetima, a Marx će tom tvrdnjom pod pojmom *mračne stvari i*

¹³ Isto, str. 12-17.

¹⁴ Usp. Isto, str. 18.

¹⁵ Usp. Isto, str. 22-23.

¹⁶ Isto, str. 23.

¹⁷ Usp. F. Engels, *Anti-dühring*, Naprijed, Zagreb, 1935., str. 146.

¹⁸ M. M. Rozentel, *Marksistički dijalektički metod*, Kultura, Zagreb, 1948., str. 25.

¹⁹ Usp. Isto, str. 27.

²⁰ Usp. Isto, str. 80.

²¹ M. M. Rozentel, *Marksistički dijalektički metod*, Kultura, Zagreb, 1948., str. 54-86.

²² Usp. Isto, str. 86.

misterija tumačiti kapitalistički način proizvodnje. Između uzroka i posljedice istaknut će djelovanje.²³ Lenjin će reći da su uzrok i posljedica samo mali djelić svjetske povezanosti.²⁴ Prema tome, proizlazi da je priroda jedinstvena, povezana cjelina te se u shvaćanju prirode kao takve sastoji razlika između dijalektike i metafizike. Za metafizičara, reći će teoretičari, priroda ili društvo nisu cjelina već pojave koje postoje odvojeno; dok za dijalektičara priroda predstavlja jedinstvenu cjelinu u kojoj se sve nalazi u mnogostrukim odnosima i u procesu uzajamnog djelovanja.²⁵ Sve rečeno o uzročnosti, tvrde marksisti, dovodi do zaključka o zakonomjernom karakteru stvarnosti. Zakonomjernim pojavama smatraju se one pojave koje na nužan, prirodan način proistječu iz čitave ukupnosti uvjeta.²⁶

Oslanjajući se na zakonomjernost društvenog razvitka, Marx je teorijski zasnovao pretvaranje kapitalističkog društva u socijalističko.²⁷ Marksistička dijalektika, pored nužnosti, priznaje i objektivnu slučajnost.²⁸ Prema tome, reći će teoretičari, opća svojstva i osobine ljudskog roda su nužnost koja se izražava u svakom biću i njemu pripada; ali se ljudsko kao nužnost ispoljava u pojedinačnim individuama i na razne načine. Svaka individua, tvrde teoretičari, ima nešto svoje, slučajno u odnosu na opće i to slučajno je izraz nužnosti.²⁹ Za marksističku dijalektiku je važno samo ono što nastaje i što se razvija. Marksistička dijalektika se orijentira samo na to novo.³⁰

Za shvaćanje prirode razvitka važno je pitanje o evoluciji i revoluciji. To pitanje bilo je važno i za povijesni razvitak marksizma. Marksistička dijalektika promatra evoluciju i revoluciju u njihovoj povezanosti kao dvije forme jedinstvenoga procesa razvitka. Drži da nema i ne može biti prijelaza iz jednog kvalitativnog stanja u drugo bez procesa evolucije. Dijalektička metoda marksizma ima, tvrde teoretičari, dvojaku formu: evolucioznu i revolucionarnu. Evolucija je, tvrde, podloga revolucije. Marksistička dijalektika tvrdi da je revolucija potpuno zakonomjerna pojava. Marx i Engels nazivali su revolucije lokomotivama povijesti.³¹

²³ Usp. *Isto*, str. 87-88.

²⁴ Usp. *Isto*, str. 89.

²⁵ Usp. *Isto*, str. 89-90.

²⁶ *Isto*, str. 96.

²⁷ Usp. *Isto*, str. 99.

²⁸ *Isto*, str. 103.

²⁹ M. M. Rozental, *Marksistički dijalektički metod*, Kultura, Zagreb, 1948., str. 106.

³⁰ Usp. *Isto*, str. 154.

³¹ Usp. *Isto*, str. 195-198.

1.1.2. Religija i moral

Marksistička teorija o religiji osvrće se na društvene uzroke njezinog nastanka. Marx je istaknuo da je *religiozno osjećanje* u stvari društveni proizvod. Teoretičari tvrde kako Marx ne prilazi religiji negirajući je, već ukazuje na činjenicu da je ona tijekom povijesti apsorbirala mnoge ljudske vrijednosti. Te opće ljudske vrijednosti marksistička nauka usvaja kao neophodne za daljnji razvoj društva. Marksizam, tvrde teoretičari, odbija kritiku religije koja negira svaku njezinu vrijednost. Marksisti drže kako marksizam otkriva da su uzroci religije u objektivnim prirodnim i društvenim silama koje još uvijek nespoznate vladaju ljudima. Socijalističko društvo proglašava religiju privatnom stvari svakog građanina.³²

Marksistička teorija polazi od toga da su moralna svijest i praksa društveno-povijesne pojave te da je moral društveno uvjetovan i povijesno oblikovan. Engels će reći kako su moralni principi iznad povijesnih i današnjih razlika u osobinama naroda. Svijest i savjest se mogu primijeniti.³³ Marksistički teoretičari tvrde kako su svijest o moralnom i nemoralnom, dobru i zlu, sud o ljudskom ponašanju i etičkim sankcijama proizvod društvenih okolnosti koje svoju krajnju osnovu imaju u ekonomskim odnosima. Povijesni karakter morala, tvrde marksisti, može se objasniti i postojanjem različitih moralnih učenja koja usmjeravaju društveno ponašanje (religiozno-feudalni moral, buržoaski moral, socijalistički moral). Na društvenu uvjetovanost morala ukazuje Engels u *Anti-Dühringu*:

„Mi, naprotiv, tvrdimo da su sve dosadašnje moralne teorije u posljednjoj instanci proizvod ekonomskog položaja društva u datom vremenu. A kako se do danas društvo kretalo u klasnim suprotnostima, to je moral uvijek bio klasni moral: on je ili opravdavao vlast i interese vladajuće klase ili je, čim bi potčinjena klasa postala dovoljno snažna predstavljao snažnu pobunu protiv te vlasti i buduće interese potčinjenih.“³⁴

Moral se sastoji od moralne norme, moralnog suda i moralne sankcije. Moralna norma određuje poželjne oblike društvenog ponašanja. Moralni sudovi procjenjuju ponašanje pojedinaca ili društvenih grupa. Ukoliko ponašanje nije u skladu s moralnom normom dolazi do moralnih sankcija. One obično imaju oblik grižnje savjesti ili bojkota. Na taj način moral izražava objektivne odnose između ljudi, društva i ima

³² B. Džuverović, *Filozofija marksizma i sociologija*, Naučna knjiga, Beograd, str. 240.

³³ F. Engels, *Anti-Dühring*, Naprijed, Zagreb, str. 86.

³⁴ *Isto*, str. 96.

normativni karakter. Teoretičari će reći kako možemo govoriti o dva morala u klasnom društvu: moral vladajuće i moral eksploatirane klase. Moralna svijest klasa, tvrde oni, uvjetovana je klasnim društvenim položajem. Međutim, uz dva različita morala u klasnom društvu postoje i opće moralne norme koje su rezultat razvoja morala. S obzirom na razvoj, tvrde teoretičari, moral budućnosti je općedruštveni, komunistički moral. Engels će reći kako proleterski moral izražava budućnost i sadrži najviše trajnih elemenata.³⁵ Socijalističko društvo, kao prijelazna faza ka komunizmu, razvija, reći će teoretičari, nove humanističke odnose u kojima je čovjek najveća vrijednost. Taj moral prihvaća, tvrde teoretičari, sve progresivne vrijednosti moralnog razvoja čovječanstva kao što su pravednost, jednakost i solidarnost.³⁶ Dok, reći će Engels, moralna i duhovna nejednakost čine kraj potpunoj jednakosti.³⁷ Prema Engelsu, kršćanstvo je znalo samo za jednu jednakost ljudi – jednakost prvoga grijeha i to, tvrdi, odgovara karakteru kršćanstva kao religiji robova i potlačenih.³⁸

1.1.3. Polazišta marksističke etike

Čovjek se na tri načina odnosi prema svijetu u kojem živi: spoznajno, vrijednosno-normativno i praktično. Marksizam, tvrde teoretičari, uključuje sva tri aspekta čovjekova odnosa prema svijetu. Čovjek različite aktivnosti u životu ne obavlja usamljen, nego kao *društveno* biće. Zato jednu vrstu njegovog vrijednosno-normativnog odnosa i suda o drugim ljudima i sebi čini moralni sud.³⁹ Za moralni sud nemamo preciznu definiciju, ali svaki čovjek je u stanju navesti primjer za njega (npr. Petar je dobar čovjek.). Na osnovu jezičnih izraza ne možemo sa sigurnošću utvrditi je li riječ o moralnoj ili nekoj drugoj vrsti vrijednosno-normativnoga suda. Naš moralni rječnik je izvanredno bogat. Neki od primjera koji mogu imati moralna značenja su: ispravan, moralan, nije dužnost, grijeh, zlo, kriv, pokvaren, doličan... No, ne možemo napraviti konačni popis: ne samo zato što jezik ima mnogo riječi za koje već na prvi pogled znamo da mogu biti moralne, nego i zato što skoro sve riječi u izuzetnim kontekstima mogu graditi moralne sudove. Riječi svinja ili životinja, na primjer, imaju sasvim precizno primarno značenje, ali se ponekad mogu upotrijebiti za nekog čovjeka kako bi

³⁵ Usp. F. Engels, *Anti-Dühring*, Naprijed, Zagreb, str. 95.

³⁶ B. Džuverović, *Filozofija marksizma i sociologija*, Naučna knjiga, Beograd, str. 241-242.

³⁷ Usp. F. Engels, *Anti-Dühring*, Naprijed, Zagreb, str. 103.

³⁸ Usp. *Isto*, str. 106.

³⁹ *Osnovi marksističke filozofije*, izdavačko poduzeće „Rad“, Beograd, 1962., str. 145-146.

se izrazila moralna odvratnost ili gnušanje prema njemu i njegovim postupcima. Iskaz „X je ubio Y“ može konstatirati jednu činjenicu, ali može i izražavati stav prema njoj i da se tako prikrije moralni sud. Zato se samo na osnovu dobrog poznavanja konteksta ili čak poslije unakrsnog ispitivanja počinitelja može utvrditi upotrebljava li on riječ ili čitav iskaz u moralnom smislu ili ne. Kao moralne riječi ne figuriraju samo pridjevi i prilozni, nego i imenice (npr. lopuža, heroj...). Moralne riječi se ne javljaju samo u pozitivu nego i u komparativu ili superlativu. Treba reći kako i moralne riječi mogu biti opće i posebne (npr. dobar može obuhvaćati još i: hrabar, pošten, istinoljubiv itd.).

Moralnim sudovima izražavamo posebnu vrstu stavova, moralne stavove. Moralni stavovi se dijele na pozitivne i negativne. Otuda su i sudovi: veseo - tužan, racionalan - osjećajan i dr. Pojedine osobine, bez sumnje, konstituiraju karakter: vrijedan - lijen, istinoljubiv - lažljiv, pošten - nepošten, častan - nečastan, hrabar - kukavica... Možemo reći nekoliko riječi o terminu „karakterna vrlina (ili mana)“. Sudom „istinoljubivost (ili lažljivost)“ ne izričemo ni pozitivan ni negativan moralni stav.⁴⁰ Tek sud „istinoljubivost je vrlina“ ili „lažljivost je mana“ izražava pozitivan ili negativan stav prema istinoljubivosti, odnosno prema lažljivosti pa tako i moralni sud.

„Vrlinom“ označavamo pozitivnu, a „manom“ negativnu karakternu osobinu. No, imamo dvosmislenost termina „karakter“. U svom primarnom smislu označava određeni aspekt ličnosti; upotrebljavajući termin „karakter“ čovjek još *ne zauzima svoj stav* prema njemu. Međutim, nekada se termin „karakter“ upotrebljava kako bi izrazio stav pa je tada vrijednosna, moralna riječ (npr. To je karakter ili Ti nemaš karaktera). Iz navedenog se može izvesti zaključak: *karakter čovjeka – bilo u cjelini ili samo pojedine njegove crte – predstavlja osobeni predmet moralnog stava i moralnog suda*. Ali, nečiji karakter nije nam nikada neposredno dan. Samo na osnovu nečijih postupaka mi zaključujemo o tome kakav mu je karakter. Karakter se izražava u postupcima. Poznavajući dobro nečiji karakter možemo dosta vjerojatno predvidjeti kako će se netko ponašati u određenim situacijama. Najčešća greška u suđenju o nečijem karakteru sastoji se u donošenju zaključaka na osnovu nedovoljnog broja ili nedovoljno karakterističnih postupaka. Većina ljudi brzo sudi i daje sud o karakternim osobinama.

⁴⁰ M. Kangrga, *Etika. Osnovni problemi i pravci*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2004., str. 328-329.

Postoje i tzv. dominantne karakterne crte, kao i posebne životne situacije u kojima se one odjedanput ispoljavaju. S obzirom da je moralni sud o karakteru rezultat dužeg ili kraćeg procesa suđenja o postupcima, glavni teorijski problem predstavlja sud o postupku. Da su postupci pored karaktera predmeti moralnih stavova i sudova, potvrđuje svakodnevna praksa. I to ne samo značajni, nego i na prvi pogled potpuno beznačajni postupci pod uvjetom da se čovjek na njih slobodno i svjesno odlučio. Čovjeku se moralno sudi samo u društvu jer da je usamljen ni sam ne bi moralno sudio o svom ponašanju. Kad se čovjek svjesno i slobodno odluči na izvjestan postupak, može se govoriti o posljedicama i namjeri, cilju, pobudi ili motivu. Pred nas se stavlja pitanje: kakvu ulogu u konačnom izgledu moralnog suda o cjelovitom postupku ima procjena posljedica, a kakvu procjena motiva, pobuda, namjera, ciljeva? Ali, važno je istaknuti činjenicu: *cilj, pobuda, namjera, motiv, može, pored karaktera i postupka, biti, često to stvarno i jest, samostalan predmet moralnog stava i suda*. Često kažemo „Cilj mu je pošten.“ Osim objektivne, važna nam je i subjektivna pozadina pa se pitamo: „Koji je motiv postupka? Što je počinitelj namjeravao postići? Kakav mu je cilj?“. Isti postupak, npr. ubojstvo, može biti različito motiviran: koristoljubljem, ljubomorom, osvetom itd. te o njemu donosimo različite ili čak suprotne moralne sudove. To isto vrijedi i za, na primjer, pomaganje drugom u nevolji, koje također može biti različito motivirano: koristoljubljem, altruizmom...⁴¹

Neki etičari smatraju da isključivo ocjena motiva, namjera, ciljeva, pobuda, a ne i posljedica, utječe na konačnu fizionomiju moralnog suda o postupku. Objašnjenje nečijeg cilja, motiva, pobude ili namjere već uključuje izvjesne posljedice postupka jer čovjeka i motivira i pobuđuje želja za promjenom, posljedicom u postojećem stanju stvari. Na primjer: kad moralno osuđujemo postupak čovjeka koji je ukrao novac da bi drugome pomogao u nevolji, onda uzimamo u obzir ne samo posljedicu koja ga je motivirala, nego i ostale (nanijeta šteta vlasniku i nesigurnost ostalih građana poslije toga i sl.) koje su to mogle učiniti jer su bile predvidljive. Posljedice su relevantne za moralni izgled postupka samo utoliko ukoliko barem potencijalno kantatiraju motivaciju, ciljanje, pobuđivanje, namjeravanje... Može se izvesti zaključak: iako posebne predmete moralnog stava i suđenja čine i karakter i motiv, pobuda, namjera,

⁴¹ Usp. *Osnovi marksističke filozofije*, izdavačko poduzeće „Rad“, Beograd, 1962., str. 146-148.

cilj i postupak ipak je njegov najosobniji i najvažniji predmet karakter čovjeka. Krajnji cilj moralne procjene svega ostalog jest prodiranje u moralnu jezgru čovjeka.⁴²

Moralni sud može imati spoznajnu (činjeničku, opisnu), ekspresivnu i djelatnu dimenziju značenja. Koju od ovih dimenzija ima jedan određeni moralni sud, stvar je konkretne analize. Uzmimo neki postupak (npr. Neronovo spaljivanje Rima). Razumljivo je da bi moj sud imao ekspresivno i djelatno značenje. No, može se dogoditi slučaj koji nema djelatno značenje. Dakle: kad moralni sud izražava odluku autora da učini izvjesnu stvar, onda nema smisla govoriti o tome da on izražava i stav prema toj radnji, jer je stav dispozicija za odluku.⁴³ Dvostruke su razlike socijalističkog morala i klasnog morala: u unutarnjim sastojcima moralne sfere koja može sačinjavati i čovječni i nečovječni moral; u različitom odnosu cjelokupne moralne sfere spram cjelokupnog društva i drugih njegovih dijelova. Obje razlike su međusobno uvjetovanje unutarnjim odnosima moralne sfere o kojima ovisi mjesto morala u društvenoj formaciji.⁴⁴

Zbog elemenata u moralnoj sferi ne može nastati jedinstven moralni sistem, moralna cjelina. Zato moralno područje u klasnom društvu ne može biti ishodište društvene cjeline. Dok, socijalistički i komunistički moral teži upravo tome da bude jedinstven i otvoren sistem. No, socijalistički moral je moguć samo kao udruženje.⁴⁵ Bit morala i etike je svjesno oblikovanje odnosa, a otuđenje u socijalističkom i komunističkom moralu je tome proturječno.⁴⁶ Svi uži ciljevi socijalističke revolucije (društvena jednakost, društveno vlasništvo, raspodjela prema rezultatima rada) jesu opravdani i svrsishodni samo ako aktiviraju i transcendiraju mogućnosti u cjelovitiji, puniji život svih ljudi jer svaka realno humanistička etika uočava mogućnost transcendencije čovjeka i svijeta.⁴⁷ Čovjek se transcendira na višoj razini nego priroda. Realno humanistički moral nije hladna zapovijed koja na kantovski način zaleđuje životne snage. Tu je očita veza morala kao stvaralaštva i smisla čovjeka i svijeta koji se oblikuje

⁴² Usp. *Isto*, str. 148-150.

⁴³ Usp. *Isto*, str. 150-154.

⁴⁴ Usp. V. Rus, *Etika i socijalizam. O teorijskim sastojcima socijalističkog morala*, Globus, Zagreb, 1987., str. 404.

⁴⁵ Usp. *Isto*, str. 405.

⁴⁶ Usp. *Isto*, str. 406.

⁴⁷ Usp. V. Rus, *Etika i socijalizam. O teorijskim sastojcima socijalističkog morala*, Globus, Zagreb, 1987., str. 415.

u stvaralačkoj transcendenciji.⁴⁸ Ljudsko stvaralaštvo je sposobno davati viši smisao svijetu i sebi. Materijalizam i idealizam ne vide cjelinu čovjeka i njezinu jezgru.⁴⁹

1.1.4. Biologija i spol

S raznih stajališta potrebno je razlikovati između gena i i karaktera vanjske forme, kojima oni odgovaraju jer može se dogoditi da više gena uvjetuje istodobno više svojstava. Može se dogoditi i obratno, da više gena uvjetuje jedno te isto svojstvo. I onda kada je genotip (cjelina gena u jednoj jedinici) određen, vanjski izgled jedinke se može mijenjati pod djelovanjem sredine, ali te promjene nisu nasljedne. Od genotipa razlikuje se fenotip (izgled jedinke, vanjska vidljiva obilježja) kojega uvjetuju genotip i sredina. Jedino je genotip nasljedan.⁵⁰ Što se tiče gena, najvjerojatnije se radi o vrlo sličnim kemijskim tvarima čija strukturna mješavina sačinjava kromosome. Sigurno je da se živo biće ne može smatrati nakupinom svojstava koja svakog pojedinačno nosi po jedan gen.

Kromosomi i njihovi geni djeluju na razvitak, svakog trenutka lagano ga mijenjaju. Nasljedna sličnost potomaka i roditelja uzrokovana je time što oplođeno jajašce ima materijalnu građu, u kojoj protoplazmatske lokalizacije odmah usmjeruju razvitak po karakterističnom putu vrste, dok kromosomi roditelja modificiraju razvitak dovodeći očinska i majčinska svojstva. Sve to ne fiksira potpuno vanjštinu jedinke kojoj se izgled mijenja, ali je u slabijoj mjeri pod utjecajem sredine. Oblik proizlazi iz cijeline materijalnih uvjeta od kojih se jedni nalaze u jajetu, a druge nameće okolina; oblik se ne može odvojiti ni od jednih ni od drugih. Prevladavanje nutarnjih materijalnih uvjeta objašnjava naslijeđe.⁵¹

1.1 5. Brak i obitelj. Klasno pitanje.

U Engelsovom djelu *Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države* možemo zamijetiti razvoj obitelji i društva kroz povijest. Oslanjajući se na Morganova otkrića,

⁴⁸ Usp. *Isto*, str. 416.

⁴⁹ Usp. *Isto*, str. 417-420.

⁵⁰ Usp. M. Prenant, *Biologija i marksizam*, Tipografija, Zagreb, 1947., str. 138-140.

⁵¹ Usp. *Isto*, str. 142-143.

poistovjećuje se pleme Indijanaca s grčkim *genea*-ma i rimskim *gentes*-ima. Za prvobitnog gensa uzima se Irokeza, specijalno pleme Senekâ, u kojemu je postojalo osam gensova nazvanih po životinjama. U svim gensovima vladali su običaji: gens bira sahema (starješinu) i poglavicu (ratnog vođu). Sahemova vlast je bila očinska u okviru gensa. Njih gens smjenjuje po volji. Nijedan član ne smije se ženiti u okviru gensa (to je bilo osnovno pravilo). Imanje umrlih je ostajalo u gensu. Žena i muž nisu mogli naslijediti jedno drugog, niti djeca oca. Muškarci i žene u gensu su bili dužni pružati međusobnu pomoć, potporu i zaštitu pa je iz toga proistjecala obaveza krvne osvete. Ime pojedinca je pokazivalo kojemu gensu pripada. U cijelo pleme su se mogli primati i stranci. Sahem i poglavica su imali svećeničke funkcije, a posebne religijske svečanosti se jedva mogu utvrditi. Čitav gens ima zajedničko mjesto za sahranu. Također i vijeće, demokratsku skupštinu svih odraslih članova u kojemu su muškarci i žene imali jednako pravo glasa. Sloboda, bratstvo i jednakost su bili principi gensa.⁵²

Kod Irokeza je prevladavao obostrano lako razrješivi oblik monogamije. Potomstvo bračnog para je bilo pred cijelim svijetom poznato i priznato. No, Irokez ne naziva sinovima i kćerima samo vlastitu djecu nego i djecu svojih sestara. Djeca braće i sestara međusobno se nazivaju braćom i sestrama. Kroz razvoj od nižeg oblika k višem Morgan će zaključiti kako je porodica aktivni element društva. Sistemi srodstva su pasivni i radikalno se mijenjaju samo kad se porodica radikalno izmijeni. No, Marx će dodati kako to vrijedi za političke, pravne, religijske i filozofske sisteme. Stoga će se Engels osvrnuti na prapovijesna društvena stanja u kojemu su poznati poligamija, poliandrija i promiskuitet tvrdeći kako se poriče taj početni stupanj spolnog života čovjeka. Morgan će zaključiti kako se iz tog prastanja – nereguliranih spolnih odnosa – razvila:

- 1) porodica krvnog srodstva gdje su bračne grupe izdvojene po generacijama. Svi su braća i sestre među sobom i svi su jedno drugom muž i žena. Takva porodica bi se sastojala od potomstva jednog para.
- 2) porodica punaluâ u kojoj su se isključivali braća i sestre. Time su se braća i sestre podijelili u dvije klase: a) dalja braća i sestre ostaju među sobom; b) bratovljeva djeca i sestrina djeca ne mogu više biti braća i sestre, nego bratići i sestrične.

⁵² F. Engels, *Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države*, Svjetlost, Sarajevo, 1976., str. 74-78.

To ukazuje da se ustanova *gensa* razvija iz porodice punaluâ; kod svih oblika porodice izvjesno je tko je majka, ali je neizvjesno tko je otac. Dakle, porijeklo se može utvrditi samo s majčine strane i priznaje se samo ženska loza (matrijarhat). Prema Morganu porodica punaluâ prethodi sindijazmičkom braku gdje jedan muškarac živi s jednom ženom, ali ima pravo na nevjeru i poligamiju dok žena nema to pravo. No, takav brak se lako raskida i djeca pripadaju majci. Sa sindijazmičkim brakom počinju otmica i kupovanje žena. Engels će reći kako žena civilizacije ima lažno poštovanje te niži društveni položaj nego žena barbarstva koja se ostvarivala kroz teški rad; a nakon ukidanja matrijarhata je nastupio poraz ženskog spola.⁵³

Marx dodaje kako su u jezgri moderne porodice ropstvo i kmetstvo. U takvom obliku porodice se vidi prijelaz od sindijazmičkog braka u monogamiju. U svim slučajevima, osobito u buržoaskom društvu, spolna ljubav je svedena na strast, dok je istinsko pravilo tek u proleterijatu.⁵⁴ Engels se posebno osvrće na postanak monogamije u povijesti: „Razvoj porodice u prapovijesti sastoji se, prema tome, u neprekidnom sužavanju kruga – koji prvobitno obuhvaća cijelo pleme – u čijem okviru vlada bračna zajednica između oba spola. Stalnim isključivanjem najprije bližih, zatim sve daljih srodnika, najzad čak i onih koji su se samo ženidbom ili udajom orodili, postaje, na kraju krajeva, praktično nemoguća svaka vrsta grupnog braka; naposljetku ostaje za prvi mah još labavo povezan par, molekula, čijim raspadom brak uopće ne prestaje. Već iz ovoga se vidi koliko je malo veze imala individualna spolna ljubav u današnjem smislu riječi s nastankom monogamije.“⁵⁵

Govoreći o monogamiji upućuje na njezine dvije, kako tvrdi, proturječnosti. Pri tomu se najviše osvrće na katoličku ženidbu i njezinu nerazrješivost: „U katoličkim zemljama roditelji, kao i prije, nalaze mladom buržoaskom sinu prikladnu ženu, a posljedica toga je, naravno, najpuniji razvoj proturječivosti koju sadrži monogamija: obilan heterizam od strane muža, obilan preljub od strane žene. Katolička crkva je svakako samo stoga i ukinula razvod braka, jer se uvjerila da protiv preljuba, kao ni protiv smrti, nema lijeka.“⁵⁶ Nasuprot tome ističe brak proleterijata u kojemu je monogamija, kako tvrdi, zastupljena u etimološkom smislu riječi, ali ne i u povijesnom

⁵³ Usp. *Isto*, str. 28-52.

⁵⁴ Usp. *Isto*, str. 62-63.

⁵⁵ F. Engels, *Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države*, Naprijed, Zagreb, 1973., str. 49.

⁵⁶ *Isto*, str. 70.

smislu.⁵⁷ Engels će reći kako na sklapanje monogamnoga braka utječu kapitalistička proizvodnja i njome stvoreni imovinski odnosi.⁵⁸ Puna sloboda sklapanja braka bit će, tvrdi, provedena kada se uklone kapitalistička proizvodnja i privatno vlasništvo jer tada neće biti ekonomskog uvjetovanja sklapanja braka. Monogamija će, smatra Engels, izgubiti svoja dva obilježja: prevlast muža i nerazrješivost braka.⁵⁹ Potlačena klasa će se morati pobuniti protiv imućne klase kako bi se oslobodila i dobila pravo glasa. Društvo je postojalo prije države pa će država nestati. Potlačena klasa će svojom proizvodnjom nadići državu.⁶⁰ Engels tvrdi kako čovjek, oslobođen od države i religije te oslonjen samo na sebe i prirodu, može krenuti svim putovima koji mu otvaraju tok stvari i njegov vlastiti karakter.⁶¹

1.2. Francuski marksisti i njihov utjecaj na SAD. Razvoj feminizma.

Francuska revolucija je posebno isticala autonomiju razuma. U svojoj emancipaciji nije priznavala Boga niti zapovijedi. Nositelji revolucije su isticali čežnju za slobodom, jednakošću, bratstvom. Što je sloboda na seksualnom području zapisao je markiz de Sade koji je isticao sadomazohizam.⁶² Nakon revolucije brojni mislioci i filozofi nastavljaju širiti nove ideje. Bilo je raznih poticaja stvaranja autonomnog čovjeka kojim se može manipulirati. Poticaji su doveli do osnivanja moćnih interesnih veza kao što su: maltuzijanstvo koje želi smanjiti broj stanovnika na svijetu; pokret eugenike koji također želi smanjiti broj ljudi u svijetu; interesi američkih vladajućih moćnika, takozvanih bijelaca anglosasa protestanata (WASP) koji su opasnošću smatrali deferencijalnu plodnost; govornici koji šire ideje i metode za preuređenje društvene stvarnosti; komunistički revolucionari koji uništavaju obitelj i vjeru kako bi doveli državu u besklasno društvo, feministički pokret koji želi osloboditi žene od „robovanja braku i majčinstvu“ te pokret homoseksualaca koji želi dokinuti heteroseksualnost.⁶³ Prije samoga feminizma osobe poput Aleksandre Kolontaj, Wilhelma Reicha i Magnusa Hirshfelda zastupale su pokret slobodne ljubavi, homoseksualnosti i prostitucije kako bi se uništili brak i obitelj.

⁵⁷ Usp. *Isto*, str. 71-72.

⁵⁸ Usp. *Isto*, str. 81.

⁵⁹ Usp. *Isto*, str. 81-82.

⁶⁰ Usp. F. Engels, *Socijalizam*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1973., str. 170-171.

⁶¹ Usp. F. Engels, *Anti-Dühring*, Naprijed, Zagreb, str. 335.

⁶² Usp. G. Kuby, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode.*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013., str. 34.

⁶³ Usp. *Isto*, str. 36-37.

Aleksandra Kolontaj je bila ministrica zdravlja u Sovjetu Petrograda i prva žena koja je legalizirala rastavu braka i pobačaj. Uz njezine ideje stao je i Wilhelm Reich s teorijom orgazma kojom je nastojao seksualizirati stanovništvo, u prvom redu djecu. Smatrao je da čovjek treba zadovoljavati svoje seksualne potrebe bez ikakvoga ograničenja. Njegova je poruka bila: osloboditi se kršćanskog seksualnog morala.⁶⁴ Magnus Hirschfeld bio je jedan od prvih aktivista za legalizaciju homoseksualnosti. Osmislio je teoriju po kojoj se poredak od dva spola mora srušiti. Po njemu, muškarac i žena su jedinstvena mješavina muških i ženskih dijelova. Unatoč tomu, smatrao je da je homoseksualnost urođena pogrješna torevina. Godine 1923. je osnovao Institut za nudizam, a 1928. godine Svjetsku ligu za reformu spolnosti. Opreku između osobno homoseksualnosti i procjene homoseksualnosti kao pogrješne tvorevine je htio premostiti tako što je nastojao poništiti spolni identitet općenito. Po tome je preteča rodne ideologije.⁶⁵ Njihove teze podržali su i psihoanalitičari Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, John Watson, Eddie Bernays, Bernard Berelson i drugi. Nasljednici tih teorija i naučavanja bili su John Money i Simone de Beauvoir.

John Money je bio psihijatar s ključnom ulogom za rodnu ideologiju. Otvorio je prvu kliniku za kiruršku promjenu spola, nazvanu Klinika za rodni identitet. Money je eksperimentirao nad dva dječaka, jednojajčanim blizancima. Njegovo eksperimentiranje je završilo dvama samoubojstvima. No, nastavio je taj pokus koristiti kao znanstveni dokaz za promjenu spola.⁶⁶ Rodnoj ideologiji strateški partner bio je feminizam.

Za uspješan prodor feminizma zaslužna je Simone de Beauvoir svojom knjigom *Drugi spol*.⁶⁷ U djelu *Drugi spol* ističe kako se nitko ne rađa kao žena, nego se ženu učini ženom te, zbog podjarmljenosti od muškaraca, žena mora zatajiti svoj identitet kako bi uživala jednake povlastice kao muškarac. Istaknut će kako se djevojčice treba odgajati jednako kao dječake. Simone će u svome djelu ustvrditi kako je vrijeme za oslobađanje od patrijarhalne podjarmljenosti, a bitna pomoć za to oslobađanje su kontracepcija, pobačaj i umjetna oplodnja: „Umjetnom oplodnjom završava evolucija koja dopušta čovječanstvu da ovlada reproduktivnom funkcijom. Te promjene imaju golemu važnost za ženu. Može smanjiti broj svojih trudnoća, razumno ih uklopiti u

⁶⁴ Usp. G. Kuby, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode.*, Naklada Benedikta, 2013., Zagreb, str. 44-48.

⁶⁵ *Isto*, str. 49-51.

⁶⁶ Usp. *Isto*, str. 60-61.

⁶⁷ Usp. *Isto*, str. 61.

život umjesto da im robuje. Žena se u 19. stoljeću oslobađa prirode, ovladava svojim tijelom. U velikoj mjeri odmaknuta od služenja reprodukciji može preuzeti ekonomsku ulogu koja joj se nudi i koja će joj osigurati osvajanje cijele svoje ličnosti.“⁶⁸ Simone tvrdi kako žena mora raditi na svojem oslobađanju: „To oslobađanje može biti samo kolektivno, i prije svega zahtijeva da se završi ekonomska evolucija ženske sudbine. (...) Taj krajnji napor – katkad smiješan, često dirljiv – zarobljene žene da pretvori svoj zatvor u nebo slave, svoje ropstvo u suverenu slobodu, nalazimo u narcisoidne žene, zaljubljene žene i mističarke.“⁶⁹

Za de Beauvoir je trudnoća sakaćenje, a fetus samo komad mesa i parazit. Ubrzo je svojim djelovanjem postigla što je željela – oslobođenje od kažnjavanja za ubijanje djeteta u utrobi majke. Nadalje progovara o braku i bračnim obavezama: „Prije svega, bračne obaveze mnogo su teže za ženu nego za muškarca. Vidjeli smo da je podčinjenost majčinstvu smanjena upotrebom – priznatom ili potajnom – kontracepcije.“⁷⁰ Program radikalnog feminizma čine odbacivanje moralnih normi na području seksualnosti, odbacivanje braka, obitelji: „Žena rijetko može postati majka, a da ne prihvati okove braka ili se ne ponizi. Ideja umjetne oplodnje ne zanima tolike žene zato što bi željele izbjeći odnose s muškarcem, nego zato što se nadaju da će društvo napokon prihvatiti slobodno majčinstvo.“⁷¹ Radikalni feminizam težio je promjeni društva i to time što je želio dekonstruirati spolni polaritet muškarca i žene. To je nastojao postići uvođenjem novog pojma – pojma *gender* (rod).⁷²

1.3. SAD i pojam roda. Teorije predstavnika: Judith Butler i Alfred Kinsey.

Povijest pojma *rod* možemo podijeliti u četiri razdoblja. Prva dva su se dogodila na zapadu prije pada Berlinskoga zida. Druga dva se odnose na globalizaciju. Pojam je sazrijevao šezdesetih, sedamdesetih i osamdesetih godina, a devedesetih godina je postao globalna politička norma. U strogom smislu, pojam *gender* nastao je u SAD-u 1955. godine kada je psiholog i seksolog John Money uporabio izraz *gender* kako bi opisao seksualni identitet koji se ne podudara s biološkim. On je postavio razliku

⁶⁸ S. de Beauvoir, *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2016., str. 142-143.

⁶⁹ *Isto*, str. 659.

⁷⁰ *Isto*, str. 156.

⁷¹ S. de Beauvoir, *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2016., str. 731-732.

⁷² Usp. G. Kuby, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode.*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013., str. 81.

između pojmova spola (biološki pojam) i roda (društvena uloga, subjektivni osjećaj). Money je stekao slavu po izrazu *gender role*, tj. *rodna uloga* koja je, prema njegovoj definiciji, sve ono što osoba kaže ili čini da bi se pokazala kao dječak ili muškarac, odnosno djevojčica ili žena te to uključuje seksualnost u smislu erotike, ali ne ograničava se samo na nju. Iz te definicije možemo uočiti nekoliko činjenica: najprije uočavamo *antropološki redukcionizam* u kojemu Money promatra pojedinca kao binom tijela i društvene uloge.

U toj shemi odsutni su transcendentalni poziv osobe na ljubav i nesebično sebedarje koje joj jamči ontološko jedinstvo kao duh, duša i tijelo. Ako bismo osobu sveli na društvenu ulogu, rodna ideologija bi mogla ubiti osjećaj za majčinstvo te pretvoriti žene-osobe-majke u žene-pojedinke-građanke. Također možemo uočiti binom *dijalektičkoga* karaktera koji razbija ontološko i osobno jedinstvo osobe. Uz to, pojam *roda* samo tijelo smatra realnim i konkretnim, a kao društvena sastavnica je subjektivan i fluidan. Iz toga vidimo kako je pojam *roda* u svojim temeljima *materijalistički* jer su za Moneyja važni jezik i čin, a ne ono što on ili ona *jesu*. Iz definicije uočavamo kako se na spolno tijelo gleda negativno i pesimistično; ono se promatra kao slučaj i postaje neprijateljem kada protuslovi rodnom odabiru pojedinca. Rod je prostor „slobode“ pojedinca.⁷³

Ubrzo dolazi do primjene pojma *roda*, osobito u sociologiji. Sociolog Talcott Parsons razvija model nuklearne obitelji obilježen vizijom rodnih uloga. Njegov model je korišten za promicanje projekta društvene transformacije koji je za političku normu postavio rodnu jednakost. U tom modelu se poriče komplementarnost muškarca i žene te se njihove razlike u antropološkom vidu drže preprjekom jednakosti. Već 1958. godine se pojavljuje pojam rodnoga identiteta u Medicinskom centru u Los Angelesu. Psihijatar Robert Stoller uveo je pojam rodnoga identiteta na Međunarodnom kongresu u Stockholmu 1963. godine. Prema Stolleru roditelji i kultura djetetov identitet određuju snažnije nego biološke karakteristike samog djeteta. Svoja je istraživanja 1968. godine objavio u knjizi *Sex and Gender: The Development of Masculinity and Femininity (Spol i rod: razvoj od muškosti do ženskosti)* te od tada rodni identitet znači psihološki osjećaj

⁷³ Usp. M. A. Peeters, *Rodna revolucija. Vodič za razlučivanje*, Verbum, Split, 2016., str. 37-40.

(neovisan o spolu) da je netko muškarac ili žena, a *rodna uloga* se odnosi na nešto nazvano kulturološkim ženskim i muškim „stereotipima“.⁷⁴

Judith Butler je glavna ideologinja rodne teorije. Rođena je 1954. u Sjedinjenim Američkim Državama, a odrasla je u židovskoj obitelji. Postojanje dvospolnosti doživljava kao tamnicu i ograničenje slobode te diskriminaciju koju nameće priroda. Temeljno djelo rodne ideologije je njezina knjiga *Nevolje s rodom – feminizam i subverzija roda* iz 1990. godine. Cilj joj je uništiti kategoriju spolova koja podupire heteroseksualnost. Za nju je spol fantazija, a *rod* nije povezan s biološkim rodom te nema nikakvu ulogu i proizveden je posredovanjem jezika. Judith Butler vidi identitet kao nešto slobodno i fleksibilno. Ne postoji muško ni žensko biće, nego samo *performance* – ponašanje koje se u svako doba može promijeniti. Za Butler postoji sveprožimajući identitet koji je određen samo spolnom orijentacijom. To je identitet kojega čovjek slobodno bira i koji ima promjenjivu spolnu orijentaciju. Tumači da se obitelj ne osniva brakom i podrijetlom nego nasilnim činom prolazne pripadnosti. Tako djeca ne bivaju začeta, nego dizajnirana, a uzgaja ih se pomoću tehničkih mogućnosti kao što su darovanje sjemena, surogat majčinstvo, umjetne maternice i manipulacija genima. Butler slovi kao najvažnija teoretičarka o nastranosti (*queer theory*). Godinā 1991., 2001. i 2004. dobila je nagrade za posebne zasluge „za studije o lezbijkama i gejevima (for lesbian and gay studies).“⁷⁵

Na prožimanje društva seksualnošću djelovao je i Alfred Kinsey objavljivanjem knjiga *Sexual Behavior in the Human Male* (Seksualno ponašanje ljudskog mužjaka) i *Sexual Behavior in the Human Female* (Seksualno ponašanje ljudske ženke). Zakone koji su do tada štitili obitelj, žene i djecu prikazao je kao relikte jednog licemjernog morala.⁷⁶ Dokidanje načela krivnje kod rastave, legalizacija pobačaja, kohabitacije, sodomije, prostitucije su doprinijeli raspadu obitelji. Kinsey je imao moćne pomagače – Zakladu Rockefeller, izdavača *Playboya* Hugh Hefnera koji mu je pružao medijsku potporu za širenje pornografije, Američki pravni institut, Američko vijeće za seksualno informiranje i obrazovanje i Međunarodnu organizaciju za planiranje roditeljstva.⁷⁷ Judith Reisman je objelodanila Kinseyjeve kriminalne aktivnosti i seksualne perverzije

⁷⁴ Usp. M. A. Peeters, *Rodna revolucija. Vodič za razlučivanje*, Verbum, Split, 2016., str. 40-42.

⁷⁵ Usp. G. Kuby, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013., str. 83-88.

⁷⁶ Usp. *Isto*, str. 56-57.

⁷⁷ Usp. G. Kuby, *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013., str. 58-60.

kao što su: svodništvo, promiskuitet, pornografija i pobačaj. Posebno valja obratiti pozornost na Kinseyjevo poimanje braka, obitelji i roditeljstva.

„Kinsey je potpuno zanemario strukturu i psihologiju emocionalne i duhovne strane ljudskog spolnog života.“⁷⁸ Znao je da će promiskuitet u društvu prouzročiti mnoštvo razvoda, propalih brakova, silovanja i homoseksualnosti te je otac „seksualne revolucije“ postao ocem „razvoda bez navođenja razloga“, zadovoljavanja seksualnih nagona u ranoj dobi, bludništva i još mnogo toga.⁷⁹ Američki brakovi prije Kinseyja su bila u duhu odgoja o predbračnoj čistoći, vjernosti u braku... Kinseyjevom propagandom se dogodio nagao zaokret u američkom braku.⁸⁰ Kinsey je heteroseksualni brak i obitelj smatrao buržoaskim pojmovima i pokrenuo seksualnu revoluciju koja je prouzročila moralni slobodni pad.⁸¹ Svojom propagandom obezvrijedio je međusobno povjerenje i predanost američkih žena i muškaraca. Sve vrijednosti koje su bile usađene u narodu, seksualna revolucija je razorila.⁸²

⁷⁸ J. A. Reisman, *Seksualna sabotaza*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2014., str. 103.

⁷⁹ Usp. *Isto*, str. 104.

⁸⁰ Usp. *Isto*, str. 105-106.

⁸¹ Usp. *Isto*, str. 106.

⁸² Usp. *Isto*, str. 110.

II. KRŠĆANSKA KRITIKA MARKSISTIČKIH POGLEDA NA BRAK I OBITELJ

U prvome poglavlju uvidjeli smo na temelju analize tekstova marksističkih autora da marksisti dovode u pitanje naravnost braka i obitelji. Oni to promatraju pod vidom ekonomskih okolnosti te zaključuju kako brak između muškarca i žene dovodi u pitanje ravnopravnost žene te prjedlažu klasnu borbu. Za razliku od tog pristupa, crkveni dokumenti govore o naravnosti i sakramentalnosti braka te predlažu drugačiji pristup u rješavanju ekonomskih problema. S druge strane, marksizam je doveo do pojave feminizma koji je, po našem mišljenju, dodatno degradirao ženu. Osim toga, u samom pogledu na spolnost uočava se da je marksizam upao u određenu vrstu dualizma i neognosticizma izdvajajući spolnost iz cjeline osobe i njezine naravne usmjerenosti braku i obitelji. U konačnici, ove postavke marksizma utjecale su na određene američke psihologe i stručnjake koji su dodatno razdvojili pojmove spol i rod te tako otvorili put onome što danas nazivamo rodnom ideologijom. U svjetlu ovoga, u ovom drugom poglavlju želimo dati, u granicama svojih mogućnosti, kritički osvrt na ove ideje i pokazati kako kršćanska antropologija na najbolji način štiti dostojanstvo osobe kao spolno određenog bića, a time i samu naravnost braka i obitelji.

2.1. Brak kao naravna ustanova. Obitelj – temeljna struktura društva

Suvremena teologija braka i obitelji u suglasju s dinamičnim i evolutivnim shvaćanjem poretka stvari, istinu i sadržaje dviju ključnih društvenih i crkvenih institucija nastoji iskazati biblijskim i personalnim kategorijama. Naglasak je stavljen na međusobne odnose bračnih drugova. Najprije se naglašava globalni karakter životnog i bračnog zajedništva u čijem je središtu ljubav shvaćena kao *agape*. Tako shvaćena ljubav je temelj bračne i obiteljske svetosti. Brak i obitelj su povlaštena mjesta uzajamnog posvećivanja i zajedničke proslave Boga. U suvremenoj teologiji promatraju se kao dar i kao poslanje. Bračna ljubav ne iscrpljuje se u zajedništvu bračnih drugova,

nego je kao plodna ljubav usmjerena rađanju i odgajanju djece. Ženidba je usmjerena prema obitelji.⁸³

Kršćanska ženidba je životna zajednica muškarca i žene, utemeljena na uzajamnom povjerenju i vjernosti, koji se trude živjeti po Evanđelju i tako se otvaraju kraljevstvu Božjemu. U njoj se spasenje može darivati i primati. Ženidba kao sakrament, kao djelotvoran znak spasenja, odnosi se na cjelokupan zajednički život obaju bračnih drugova, bez vremenskog ograničenja.⁸⁴ Sakrament ženidbe nije društveni ugovor, prazni ritual ili samo vanjski znak opredjeljenosti, nego je dar za posvećenje i spasenje supruge. Bračni drugovi su za svoju djecu živi svjedoci spasenja.⁸⁵ Poziv na svetost upravljen je kršćanskim bračnim drugovima i roditeljima. Taj poziv je za njih određen sakramentom ženidbe i konkretno proveden u zbilju svojstvenu bračnome i obiteljskom životu.⁸⁶

Papa Franjo u dokumentu *Amoris laetitia* ističe kako bračni par koji voli i rađa život očituje Boga stvoritelja i spasitelja te je tako plodna ljubav simbol Božjih intimnih stvarnosti. Po plodnome odnosu para možemo razumjeti i opisivati otajstvo samog Boga jer u kršćanskome shvaćanju Bog je Trojstven. Trojstveni Bog je zajednica ljubavi, a obitelj je njegov živi odraz. Taj trinitarni vid nalazimo i u Pavlovoj teologiji kada muža i ženu povezuje s otajstvom jedinstva Krista i Crkve (usp. Ef 5, 21-33).⁸⁷ Božanska ljubav u Kristu rasvjetljuje ljudsku stvarnost braka. Brak po Božjoj ljubavi posjeduje kvalitetu po kojoj zadobiva udio u samoj naravi te ljubavi.⁸⁸ U Knjizi Postanka vidimo par koji se susreće oči u oči i taj susret liječi samoću, dovodi do rađanja i obitelji. Muškarac je tražio pomoć kao što je on i susreo ju je u ženi. Duhovno i tjelesno prijanja uz ženu tako da njih dvoje postaju jedno tijelo (usp. Post 2, 24), a to je plod ljubavi u kojemu se bračno sjedinjenje evocira dragovoljnim darivanjem. Plod te ljubavi se genetski i duhovno ujedinjuje u djetetu. Roditelji su temelj kuće, a djeca su poput živoga kamenja obitelji.⁸⁹

⁸³ A. Tamarut, *Dom ljubavi i kršćanske radosti. Teologija i duhovnost braka i obitelji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., str. 65-66.

⁸⁴ M. Valković, *Kršćanin i spolnost*, u: Bogoslovska smotra, 50(1980.)4., str. 371-372.

⁸⁵ Franjo, *Amoris laetitia*, br. 72.

⁸⁶ Usp. *Isto*, br. 56.

⁸⁷ Usp. *Isto*, br. 11.

⁸⁸ Usp. V. Valjan, *Moral spolnosti braka i obitelji*, str. 224-225.

⁸⁹ Usp. Franjo, *Amoris laetitia*, br. 12.

Dobrobit obitelji presudna je za budućnost društva, a društvo je složena stvarnost. Na metafizička pitanja moramo odgovoriti s pozitivnim da ili ne (npr. Je li društvena obiteljska zajednica prirodna ili umjetna pojava, je li čovjek po svojoj prirodi društveno biće ili nije). Od odgovora ovisi čitava sociologija i sav preporodni rad što ga netko kani poduzeti.⁹⁰

U vidu moramo imati opći tip čovjeka i ljudskoga društva. Društvo valja uzeti kao jedan organizam. Dvije su osnovne ideje iz kojih se razvija sav kršćansko-socijalni nauk o svim životnim pojavama općega i pojedinačnoga karaktera:⁹¹

1. prirodni moralni zakon određuje pravni moralni značaj društvenoga ljudskoga života
2. pozitivni Božji zakon normira društveni poredak uopće, a negdje i u pojedinostima

Prvu ideju pokazuje nam postojanje svijesti kod svakoga čovjeka i svakoga naroda o postojanju dobra i zla te zakona kako dobro treba činiti, a zlo izbjegavati. Tom zakonu se možemo usprotiviti, ali uvijek uz prigovor i grižnju savjesti. Kršćanski nazor na svijet i život označava volju Božju kao objektivnoga uzročnika razlike između dobra i zla te svake moralne obveze dok mnogi (eudajmonizam, utilitarizam, racionalizam...) nemaju odgovor na pitanje uzroka takve pojave u čovjeku ili narodu. S ove točke gledišta može se uvidjeti da slijedi:

- a) da moralni pozitivizam posve ništa ne tumači jer zakoni nisu prvotno u životu ljudi, nego pretpostavljaju norme prema kojima su izrađeni.
- b) samo Božanstvo može dati temelje za pravni i moralni red u ljudskom životu.
- c) iz prethodnoga možemo vidjeti da iz toga prirodnoga prava izlaze za društveni život vrlo važni izvodi kao što su: osobno pravo na život, osobno pravo na slobodu, osobno pravo na nepovrednost, pravo stjecanja imetka za vlastito uzdržavanje i uzdržavanje obitelji.⁹²

Druga ideja je osnovna za kršćansko poimanje društvenog poretka i bez nje se on kao takav ne može uspješno razvijati. U našem kršćanskom nazoru je središte osoba Krista koji je pokazao čovječanstvu puteve pravoga ljudskoga života. Imamo povijest Crkve s jedne strane, a s druge povijest naroda. U tome je kršćanski značaj pod formom

⁹⁰ Usp. Hrvatski socijalni tjedan III. zasjedanje 1938., *Društveni poredak i društveni pokreti*, Zagreb, 1939., str. 154.

⁹¹ Usp. *Isto*, str. 155.-156.

⁹² Usp. *Isto*, str. 156.-158.

kršćanske ljubavi. Postoji li što pozitivnije u životu čovječanstva što je pomoglo izgradnji društvenoga poretka? Društveni poredak u kršćanskom puku se mora osvrnuti na pozitivne odredbe te na taj način utjecati na društveni poredak.⁹³

Brak, kao institucija, je iznad politike. U svojoj biti usmjeren je na reprodukciju. Brak ne postoji zahvaljujući državi. Država ga prema Općoj deklaraciji o pravima čovjeka iz 1948. godine mora priznavati kao prirodnu temeljnu jedinicu društva, poticati ga i štiti. Brak na jedinstven i nezamjenjiv način doprinosi općem dobru. Robert George, Patrick Lee i Gerard V. Bradley brak definiraju kao savez između jednog muškarca i jedne žene koji su se obvezali da će svoj život dijeliti na tjelesnoj, emocionalnoj i racionalno-svjesnoj razini u zajednici koja će se ispuniti tako što će njih dvoje imati i odgajati djecu. Brak i obitelj pridonose društvu stvarajući ljudsko bogatstvo, kroz reprodukciju. Obitelji koje ne daju takav doprinos društvu, dovode u pitanje opstanak jedne cijele nacije – fizički, kulturološki i politički opstanak.

2.2. Žena na tržištu rada

Možemo se složiti da je u 19. stoljeću bila ekonomska podčinjenost žene, ali rješenje nije marksističko oslobođenje nego žena na tržištu rada. Danas je žena u težem položaju, preopterećena, jer mora spajati obiteljsko i profesionalno. To otvara nova pitanja i zahtijeva nove odgovore. Vrednovanje dostojanstva žene i njezina poziva u Crkvi i svijetu je jedan od znakova vremena. Stoga crkveni dokumenti ističu da se ženama mora omogućiti rad u okolnostima koji neće biti na štetu s potrebama i dužnostima supruge i majke.⁹⁴

»U odnosu između obitelji i rada posebnu pozornost mora se dati radu žene u obitelji, takozvanom kršćanskom radu koji uključuje i odgovornost muškarca kao supruge i kao oca. Kućanski rad, počevši od majčinskog, predstavlja tip radnoga djelovanja koje je eminentno osobno i poosobljavajuće, te mora biti društveno priznato i cijenjeno, također i preko ekonomske naknade koja je barem jednaka kao kod drugih poslova. Istodobno, potrebno je ukloniti sve prepreke koje supružnicima priječe slobodno ostvarivanje njihove prokreacijske

⁹³ Usp. *Isto*, str. 158.-160.

⁹⁴ Usp. Ivan XXIII., *Pacem in terris*, Rim 11. travnja 1963., br. 19., u: *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Marijan Valković (ur.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 167.

odgovornosti te one koje ženu prisiljavaju da ne obnaša u potpunosti svoje majčinske zadaće.«⁹⁵

Potrebno je stoga založiti se za *društvenu revalorizaciju majčinskih zadaća*, truda koji je s njima povezan i potrebe što je djeca imaju za njegovom, ljubavi i nježnosti kako bi se mogla razviti u odgovorne osobe, moralno i religiozno zrele te psihološki uravnotežene. Socijalni dokumenti ističu kako će društvu biti na čast ukoliko omogući majci da se posveti odgoju djece prema različitim potrebama njihove dobi bez ograničenja svoje slobode, bez psihološke ili praktične diskriminacije te bez osjećaja manje vrijednosti pred svojim družicama. Nasilno našuštanje tih zadaća u svrhu zarađivanja izvan kuće nekorektno je sa stajališta dobra društva i obitelji kad se suprostavlja prvotnim ciljevima majčinskog poslanja ili ih pak otežava.⁹⁶

»Ženska prirodna sposobnost potrebna je u svim izrazima društvenoga života, stoga se treba zajamčiti prisutnost žena i na radnome području. Prvi nužni korak u tome smjeru je konkretna mogućnost pristupa profesionalnome obrazovanju. Priznanje i zaštita prava žene u radnome okruženju ovise, općenito, o organizaciji rada koja mora voditi računa o dostojanstvu i pozivu žene, čija promocija ne smije koštati napuštanja vlastitosti i na štetu obitelji, u kojoj majka igra nenadomjestivu ulogu. Na tome pitanju mjeri se kvaliteta društva i stvarna zaštita prava na rad žena.«⁹⁷

Socijalni nauk Crkve se ne protivi radu žena izvan kuće, ali upozorava na to da to ne smije ići na štetu njezina naravnog poslanja kao žene i majke; mora im se omogućiti rad u takvim okolnostima koje se slažu s potrebama i dužnostima supruge i majke. Osim toga, upozorava se i na postojanje brojnih oblika diskriminacija koje vrijeđaju dostojanstvo poslanja žene. Hitnost stvarnog priznavanja prava žena u radu osobito se uočava na području zarade, kao i socijalnog osiguranja.⁹⁸ Jednako dostojanstvo i jednaka odgovornost muškarca i žene potpuno opravdavaju pristup žene javnim službama. Ispravno promicanje žene zahtijeva javno priznanje njezine majčinske i obiteljske uloge prema svim drugim javnim poslovima i zanimanjima. Nedopustivo je

⁹⁵ Papinsko Vijeće »Iustitia et pax«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve* (2004.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., br. 251.; Usp. Ivan Pavao II., Enciklika, *Laborem exercens*, br. 19.; Vidjeti također: Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica, *Familiaris consortio*, u: isti, Dokumenti 64, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981., br. 23.

⁹⁶ Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens*, br. 19.

⁹⁷ Papinsko vijeće »Iustitia et pax«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve* (2004.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., br. 295.

⁹⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*, br. 24.

da se svako zauzimanje za društvenu potporu ženama smatra nazadnim. Sve veća prisutnost žena na tržištu rada nužno zahtijeva promišljanje o usklađenosti obiteljskih obveza i plaćenog rada. Dosadašnje politike usklađivanja obiteljskih obveza i plaćenog rada vodile su se isključivo instrumentom promicanja zaposlenosti žena. No, rad nedjeljom, uskraćeno pravo na tjedni odmor i nedopustiv broj prekovremenih radnih sati štetni su za obiteljski i društveni život. Često prevladava koncept socijalnog ulaganja koji je u funkciji ekonomskih ciljeva rasta zaposlenosti i konkurentnosti, a sve češće zanemaruje dobrobiti obitelji.

Odgovore na pitanje rada te odnos rada i obitelji donose i dokumenti *Rerum novarum* i *Centesimus annus*. *Rerum novarum* govori o socijalizmu kao krivom lijeku i neprihvatljivim rješenjem za radnike. Socijalisti, čineći privatnu imovinu zajedničkom, radnicima oduzimaju slobodu ulagati plaću, povećati imanje i poboljšati vlastito stanje. Narav je čovjeku dala pravo da privatno posjeduje stvari kao svoje. Za razliku od životinje, čovjek je razumno biće te kao takvo ima pravo na privatno vlasništvo. Privatno vlasništvo je naravnog prava. Čovjek je stariji od države i zato ima svoje naravno pravo braniti svoj život i tijelo. To što je Bog cijelom ljudskom rodu dao zemlju da je uživa i koristi nipošto ne može škoditi privatnom vlasništvu. Zemlja makar i razdijeljena među pojedince služi općem dobru.⁹⁹

Obitelj je, dakle, maleno društvo, no pravo društvo, starije od svakoga građanskog društva te ima prava i dužnosti neovisne o državi. Sama narav ide za tim da otac svojoj djeci koja su njegov plod mora steći i pribaviti sve ono što će ih u budućem životu moći pošteno braniti od svake nesreće. Velika je dakle i pogibeljna zabluda htjeti da se građanska vlast po volji upleće u unutrašnji život obitelji. Obitelj ima primat u odnosu na društvo i državu. Ona je u svojoj zadaći rađanja uvjet postojanja društva i države. Obitelj je po važnosti i vrijednosti ispred države i društva.¹⁰⁰ Obitelj je nositelj prava jer svoje legitimiranje ima u ljudskoj naravi, a ne u priznavanju države. Ona ne postoji radi društva i države, nego država i društvo postoje radi obitelji.¹⁰¹ Kad, dakle, socijalisti dokidaju roditeljsku vlast te mjesto nje uvode državnu, čine protiv naravne pravednosti i kidaju sam obiteljski vez. Socijalističko rješenje je štetno za samo društvo

⁹⁹ Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 4-7.

¹⁰⁰ Papinsko Vijeće »Iustitia et pax«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve* (2004.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005., br. 214.

¹⁰¹ Usp. Sveta Stolica, *Povelja o pravima obitelji* (1983.), Prethodne napomene, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 8-9.

jer ono se protivi naravnim pravima pojedinaca, iskrivljuje dužnost države i muti opći mir.¹⁰²

Enciklika ističe i važnu ulogu Crkve u društvu i pitanjima rada jer Crkva je ta koja vruće želi ujediniti snage i mišljenje svih staleža kako bi se udovoljilo potrebama radnika stoga zahtijeva da se urede zakoni i državna vlast. Crkva ide za tim da se izmire bogataši i radnici. Radnikove dužnosti su: potpuno i vjerno izvršavati svoje dužnosti, nipošto uništavati sirovinu ili vrijeđati osobu vlasnika, braniti svoja prava ne upotrebljavajući silu, ne buniti se, ne družiti se s ljudima koji nude prevelika obećanja ili bude neumjerene nade. Dužnosti gospodara su: ne smije s radnicima postupati kao s robovima, mora u radnicima poštivati dostojanstvo ljudske osobe, ne smije izrabljivati radnike i koristiti ih kao sredstvo za stjecanje dobitaka, treba voditi računa o radnikovoj vjeri i duhovnim dobrima, radniku je dužan dati vrijeme za obavljanje religioznih potreba, ne smije ga izložiti podmitljivim zavodnjima niti navodnjima na grijeh, ne smije radnika odvrćati od brige za obitelj i štednje, ne smije nametati rad koji sile ne mogu podnijeti ili takav koji ne odgovara dobi i spolu. Najveća dužnost poslodavca je da svakome da što mu pripada, pravednu plaću. Ako, dakle, ljudsko društvo treba izliječiti, izliječit će se jedino tako da se uspostave kršćanski život i običaji. Crkva uvijek stoji uz radnika da mu bude pomoć u nevoljama i oskudici osnivajući redovničke zavode i mnoge ustanove.

Država ima pravo zahvata. Oni koji upravljaju državom moraju se zalagati za blagostanje zajednice i pojedinaca. Dobrobit države najviše unaprjeđuju: ćudoređe, dobro uređen obiteljski život, održavanje vjere i pravednosti, umjereno nametnuti te pravedno podijeljeni javni tereti, napredak industrije i trgovine, napredno poljodjelstvo i sl. Javna vlast se mora pobrinuti da svatko svoje posjeduje. Rad je ljudska djelatnost kojoj je svrha steći potrebno za život i održavanje. Kad radnik dobije tako dovoljnu plaću da njom može pristojno uzdržavati sebe, ženu i djecu, ako je razborit, lako će nastojati štedjeti. To se pitanje ne može uspješno riješiti ako se ne pretpostavi kao nepovredivo načelo privatnog vlasništva. Budući da pravo privatnog vlasništva ne dolazi iz ljudskog nego iz naravnog zakona, javna vlast ga ne može dokinuti, nego samo ublažiti i uskladiti njegovu upotrebu s općim dobrom.¹⁰³ Enciklika *Centesimus annus* nadovezuje se na teme iz enciklike *Rerum novarum*. Također će istaknuti kako prvotna i

¹⁰² Lav XIII., *Rerum novarum*, br. 8-12.

¹⁰³ *Isto*, br. 13-45.

temeljna struktura društva jest obitelj. Ovdje se razumije obitelj utemeljena na braku, u kojoj međusobno darivanje samoga sebe sa strane muža i žene stvara okoliš života u kojem se dijete može roditi te razvijati svoje mogućnosti, postati svjesnim svoga dostojanstva i pripremiti se da se susretne sa svojom jedinstvenom i nezaobilaznom sudbinom. Potrebno je vratiti se, i promatrati obitelj kao svetište života. Ona je doista sveta: to je mjesto u kojem se može prikladno primiti život, dar Božji, i štititi protiv mnogostrukih napadaja kojima je izložen, može se razviti prema potrebama autentičnog ljudskog rasta. Čovjek u stvari postaje autentičan posredstvom slobodnog darivanja samoga sebe, a to je darivanje moguće uslijed bitne »sposobnosti za transcendenciju« ljudske osobe. Otuđen je čovjek onaj koji odbija transcendirati sebe samoga i živjeti iskustvo darivanja samoga sebe i oblikovanja autentične ljudske zajednice usmjerene prema njezinu posljednjem cilju što je Bog. Otušeno je ono društvo koje u svojim oblicima društvene organizacije, u oblicima proizvodnje i potrošnje otežava ostvarivanje toga darivanja i oblikovanja te međuljudske solidarnosti. U zapadnjačkom društvu nadvladano je izrabljivanje barem u oblicima što ih je analizirao i opisao Karl Marx.¹⁰⁴

2.3. Spolnost usmjerena prema braku i prokreaciji

Kršćanski stav se protivi marksističkome dualizmu jer spolnost je integralni dio osobe usmjeren prema braku i prokreaciji. Čovjek je pozvan na ljubav i sebedarje. Muško i žensko obilježje su darovi koji se nadopunjuju te je po njima ljudska spolnost sastavni dio stvarne sposobnosti za ljubav koju je Bog upisao u muškarca i ženu. Čovjek je bitno seksualno biće. Seksualnost je snaga koja obuhvaća i uvjetuje svaki čin osobe u svakom životnom razdoblju. Seksualnost je u službi odnosa i zajedništva među osobama. Ona čini da osoba iziđe iz sebe, da se ostvaruje u ljubavi i nadvladava egocentrizam. Seksualnost je integrativni faktor ljudske osobe i njezina poziva da ostvari zajedništvo s drugima.¹⁰⁵ Ljudsko tijelo sa svojim spolom te njegovim obilježjima nije tek izvor plodnosti i rađanja, nego je sposobnost izražavanja ljubavi. Ljudska spolnost je jedno Dobro. Spolnost koja je usmjerena, uzvišena i objubljena ljubavlju, poprima pravu ljudsku oznaku. Bračna ljubav je snaga koja obogaćuje osobe i daje im rasti te pridonosi

¹⁰⁴ Ivan Pavao II., *Centesimus annus*, br. 31-41.

¹⁰⁵ P. Šolić, *Kršćanski pogled na seksualnost*, u. Crkva u svijetu, 22 (1987.) 1., str. 28.

štićenju i odgoju civilizacije ljubavi. U suprotnom nastaje civilizacija uživanja unutar koje žena može postati predmetom za muškarca, a djeca za roditelje zapreka.¹⁰⁶ U središtu kršćanske savjesti roditelja i djece jest temeljna činjenica – *Božji dar*. Riječ je o daru koji nam je Bog dao pozivajući nas u postojanje kao muškarca ili ženu u neponovljivom življenju. Bračna se ljubav u obliku dara ostvaruje u otvorenosti drugomu i u sebedarju. Ljubav obuhvaća ljudsko tijelo te je tijelo postalo dionikom duhovne ljubavi.¹⁰⁷ Spolnost označava muškarca i ženu na tjelesnom, duševnom i duhovnom području. Različitost, povezana s komplementarnošću dvaju spolova, odgovara Božjem planu prema pozivu na koji je svatko pozvan.¹⁰⁸

»Bračna veza je ono zajedništvo osoba u kojemu je Bog želio da se začme, rodi i razvije ljudski život. Bračnoj ljubavi pripada spolno darivanje koje se doista ljudski ostvaruje samo ako je sastaavni dio ljubavi kojom se muž i žena potpuno predaju jedno drugome sve do smrti.«¹⁰⁹

Objaviteljski znak istinitosti bračne ljubavi jest otvorenost životu.¹¹⁰ Tako bračni drugovi, dok se predaju jedno drugome, preko samih sebe daruju jedno stvarno biće, dijete, živi odraz ljubavi te živu i nerazrješivu sintezu svojega bića kao oca i majke.¹¹¹ Na taj način Stvoritelj je muškarca i ženu učinio suradnicima u svojem stvoriteljskom djelu i sredstvima svoje ljubavi, povjerivši im odgovornost za budućnost čovječanstva.¹¹² Iz ženidbene zajednice proizlazi obitelj u kojoj se rađaju novi građani ljudskoga društva.¹¹³ Ako dijete dolazi na svijet u neželjenim okolnostima, roditelji ili ostali članovi obitelji moraju učiniti sve što je u njihovoj moći da ga prihvate kao Božji dar i preuzeti odgovornost da ga se prihvati s otvorenošću i ljubavlju. Dar novog djeteta, koje Gospodin povjerava ocu i majci, započinje prihvaćanjem, a nastavlja se čuvanjem tijekom zemaljskog života i za konačni cilj ima radost vječnoga života.¹¹⁴

¹⁰⁶ Usp. Ivan Pavao II., *Ljudska spolnost: istina i značenje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., br.10-11.

¹⁰⁷ Usp. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*, br. 11.

¹⁰⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 12-13.

¹⁰⁹ Usp. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*, br. 11.

¹¹⁰ Usp. Ivan Pavao II., *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 15.

¹¹¹ Usp. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*, br. 14.

¹¹² Franjo, *Amoris laetitia*, br. 81.

¹¹³ Usp. Ivan Pavao II., *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 26.

¹¹⁴ Franjo, *Amoris laetitia*, br. 166.

2.4. Spol i rod nisu podvojene stvarnosti

Rodna ideologija kao ideologija nije će naravnu razliku i uzajamnost između muškarca i žene. Tako ta ideologija dokida sam antropološki temelj jer briše razliku između spolova. Ne smije se zaboraviti da se ne mogu dijeliti biološki spol (*sex*) i društveno-kulturna uloga spola (*gender*), nego samo razlučiti. Spol i rod nisu podvojene stvarnosti. Stoga smo pozvani čuvati naše čovječstvo, a to znači poštivati ga takvo kakvo je stvoreno.¹¹⁵ Bog je stvorio čovjeka kao muško i žensko jer ga je stvorio za ljubav.¹¹⁶ Na oblikovanje našeg bića, bilo muškog bilo ženskog, nemaju utjecaj samo biološki ili genetski čimbenici, nego i mnogi elementi vezani uz temperament, obiteljsku povijest, kulturu, proživljena iskustva, stečeno obrazovanje, utjecaj prijatelja te druge okolnosti. Ono što je muško i ono što je žensko ne možemo izdvajati iz Božjeg djela stvaranja. Također je istina da muškost i ženskost nisu nešto strogo određeno. Zato je moguće, primjerice, da se suprug kao muško prilagodi radnomu vremenu supruge. Krut pristup u tome pogledu pretvara se u pretjerano naglašavanje muškosti ili ženskosti i time se djecu i mlade ne uči istinskoj uzajamnosti koja je utkana u bračni život. Takva krutost može dovesti do ometanja razvoja sposobnosti. Može dovesti do mišljenja kako ne priliči muškarcu da se bavi plesom ili ženi da bude na rukovodećem položaju. Određena neprikladna shvaćanja priječe istinski razvoj konkretnog identiteta djeteta.¹¹⁷

Stoga, kada govorimo o odgoju, obitelj je prva škola ljudskih vrednota. Određene sklonosti razvijaju se u djetinjstvu i zadrže se tijekom cijeloga života. U obitelji se može naučiti biti kritičan prema određenim medijskim porukama. Danas je jedan od najvažnijih zadataka obitelji naučiti djecu sposobnost čekanja. Kada ih se odgaja tako da nauče čekati pravi trenutak, nauči ih se samokontroli i neovisnosti o vlastitim nagonima. Kad dijete shvati da mora biti odgovorno prema samom sebi, obogaćuje vlastito samopoštovanje, a ujedno uči potovati slobodu drugih. U zdravoj obitelji taj proces učenja obično se odvija kroz zahtjeve koje postavlja zajednički život. Obitelj je područje primarne socijalizacije, jer je prvo mjesto gdje se uči odnositi prema drugima, slušati i dijeliti, biti strpljiv i pokazati poštovanje... Odgojna zadaća mora pobuditi osjećaj da su svijet i društvo obiteljsko okruženje. U takvom odgoju se uči kako živjeti izvan zidova vlastitog doma. U obitelji se razbija prvi krug pogubne

¹¹⁵ Usp. Franjo, *Amoris laetitia*, br. 56.

¹¹⁶ Usp. G. Kuby, *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010., str. 116.

¹¹⁷ Usp. Franjo, *Amoris laetitia*, br. 286.

zaokupljenosti samim sobom i spoznajemo da živimo zajedno s drugima koji su vrijedni poštivanja, ljubaznosti i ljubavi. Ne postoji društvena veza bez te osnovne dimenzije: živjeti zajedni blizu jedno drugom. Obitelj mora iznjedriti nove načine poticanja uzajamnog poštivanja. Obitelj je subjekt protagonist i cjelovite ekologije, jer je primarni društveni subjekt, koji u sebi sadrži dva osnovna načela ljudske civilizacije: načelo zajedništva i načelo plodnosti.¹¹⁸ Roditeljsko poštivanje života i tajne rađanja poslužit će izbjegavanju stvaranja u djetetu i mladom čovjeku lažne ideje da se dvije dimenzije bračnoga čina, sjedinjujuća i prokreacijska, mogu svojevolumno odijeliti.¹¹⁹

Odgojne ustanove trebaju pružiti pozitivan i razborit spolni odgoj uzimajući u obzir napredak psihologije, pedagogije i didaktike. Spolnost se smije promatrati samo u širem okviru odgoja za ljubav i uzajamno darivanje. Spolni odgoj treba pružiti informacije, ali treba imati u vidu da djeca i mladi još uvijek nisu stekli potpunu zrelost. U to ih treba uputiti u pravom trenutku i na način koji odgovara njihovoj dobi. Spolni odgoj koji pomaže osobi sačuvati zdrav osjećaj stida ima golemu vrijednost. Često se spolni odgoj usredotočuje na to kako se „zaštititi“ i pobrinuti za „siguran spolni odnos“. Takvi izrazi prenose negativan stav prema prirodnoj prokreativnoj svrsi spolnosti. Na takav način se promiče agresivni narcizam umjesto prihvaćanja.¹²⁰ Spolni bi odgoj trebao uključivati poštivanje i uvažavanje različitosti, kao način da se pomogne mladima da budu otvoreni prihvaćanju drugoga. Potrebno je naučiti mlade cijeniti vlastito tijelo u svojoj ženskosti i muškosti kako bismo se mogli prepoznati u susretu s nekim tko je drukčiji. Spolni odgoj mora pomoći osobi da prihvati vlastito tijelo tako da osoba ne teži brisanju spolne razlike jer se ne zna s njom suočiti.¹²¹

¹¹⁸ Usp. Franjo, *Amoris laetitia*, br. 274-277.

¹¹⁹ Ivan Pavao II., *Ljudska spolnost: istina i značenje*, br. 32.

¹²⁰ Usp. Franjo, *Amoris laetitia*, br. 280-283.

¹²¹ Usp. *Isto*, br. 285.

ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu nastojali smo ukazati na uzroke (marksizam) i posljedice rodne ideologije (brisanje razlike među spolovima). Važno nam je uočiti da je marksizam prije svega idejni rezultat filozofije svoga vremena. Marksizam je i puno više od revolta protiv buržuskog društva. Koliko god naglasak stavljao na društvo i socijalizam, marksizam je ipak revolt protiv moralnog društva, društva u kojemu postoji ćudoređe koje u vidu ima ćovjekovo dostojanstvo. Marksizam i komunizam naglasak stavljaju na proizvodnju. Ćovjek je kotaćić u društvu koji radi i svojim radom doprinosi, ali se gubi svijest kako je ćovjek, prije svega, slika BoŹja stvorena kao biće sa dušom, duhom i tijelom. Zbog toga ćovjeka ne moŹemo promatrati kao materijalno biće te ga, u konaćnici, svesti na puku materiju pa ga na taj naćin degradirati.

U drugom dijelu diplomskoga seminara govorili smo o rodnoj ideologiji. Rodna ideologija je ućinila spomenuto: ćovjeka svela na materiju, na puki predmet. Ukinućem razlike spolova dokida se ćovjekov identitet. Ćovjekova spolnost nije nešto što ćini negativne razlike. Naprotiv, ćovjekova spolnost ga uzdiŹe na višu razinu kako bi i sam kreirao, stvarao. Otuđen je ćovjek onaj koji odbija transcendirati sebe samoga i Źivjeti iskustvo sebedarja i oblikovanja autentićne ljudske zajednice. Osobi je potrebna njezina sposobnost autotranscendencije, a ne nametanje moralne dekadencije koja dovodi do autodestrukcije. U ovome dijelu diplomskoga seminara susreli smo i misao koja je suprotna od marksistićke misli. Kršćanska misao stavljena je pred nas kao ona koja ima što ponuditi društvu. Puno toga je doprinijela društvu u povijesti, ali ona to nastoji ćiniti i danas sve do dana dolaska Kraljevstva BoŹjega. Ona nas vraća na dvije osnovne ideje: prirodni moralni zakon i pozitivni BoŹji zakon. Temelj rasta jest u slobodi za ćinjenje dobra i pravde. Pozvani smo djelovati u duhu evanđeoske ljubavi i pravednosti te se suprostavljati pogubnim idejama komunizma, fašizma i rasizma. Pravdu ćemo ostvariti kada nam bliŹnji u potrebi bude prilika za ćinjenje dobra, kada društvo usmjerimo k njegovu izvoru, k Bogu.

LITERATURA

Crkveni dokumenti:

- LAV XIII., *Rerum novarum*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.
- IVAN XXIII., *Pacem in terris*, u: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.
- IVAN PAVAO II., *Ljudska spolnost: istina i značenje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.
- IVAN PAVAO II., *Centesimus annus.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.
- IVAN PAVAO II., *Laborem exercens*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.
- FRANJO, *Amoris laetitia*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2017.
- SVETA STOLICA, *Povelja o pravima obitelji* (1983.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.
- PAPINSKO VIJEĆE »IUSTITIA ET PAX«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve* (2004.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

Knjige i članci:

- BEAUVOIR de, S., *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2016.
- DŽUVEROVIĆ, B., *Filozofija Marksizma i sociologija*, Naučna knjiga, Beograd.
- ENGELS, F., *Anti-Dühring*, Naprijed, Zagreb, 1935.
- ENGELS, F., *Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države*, Naprijed, Zagreb, 1973.
- ENGELS, F., *Porijeklo porodice, privatnog vlasništva i države*, Svjetlost, Sarajevo, 1976.
- ENGELS, F., *Socijalizam*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1973.
- HRVATSKI SOCIJALNI TJEDAN - III. zasjedanje 1938., *Društveni poredak i društveni pokreti*, Tisak „Gaj“, Zagreb, 1939.
- KANGRGA, M., *Etika. Osnovni problemi i pravci*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2004.
- KORAČ, V., *Marxovo shvatanje čoveka, istorije i društva*, Naprijed, Zagreb, 1987.

- KUBY, G., *Nova ideologija seksualnosti. Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Verbum, Split, 2010.
- KUBY, G., *Svjetska seksualna revolucija. Uništenje slobode u ime slobode*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2013.
- Osnovi marksističke filozofije*, izdavačko poduzeće „Rad“, Beograd, 1962.
- PEETERS, M. A., *Rodna revolucija. Vodič za razlučivanje*, Verbum, Split, 2016.
- PRENANT, M., *Biologija i marksizam*, Tipografija, 1947., Zagreb
- RATZINGER, J., *Europa. Njezini sadašnji i budući temelji*, Verbum, Split, 2005.
- REISMAN, J. A., *Seksualna sabotaza*, Naklada Benedikta, Zagreb, 2014.
- ROZENTAL, M., *Marksistički dijalektički metod*, Kultura, Zagreb, 1948.
- RUS, V., *Etika i socijalizam. O teorijskim sastojcima socijalističkog morala*, Globus, Zagreb, 1987.
- ŠOLIĆ, P., *Kršćanski pogled na seksualnost*, u: Crkva u svijetu, 22 (1987.) 1., 19-31.
- TAMARUT, A., *Dom ljubavi i kršćanske radosti. Teologija i duhovnost braka i obitelji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.
- VALKOVIĆ, M., *Kršćanin i spolnost*, u: Bogoslovska smotra, 50 (1980.) 4., str. 371-372.
- VALJAN, V., *Moral spolnosti braka i obitelji*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002.
- VRANICKI, P., *Misaoni razvitak Karla Marxa*, Matica hrvatska, Zagreb, 1963.

Sadržaj

Sažetak.....	2
Summary.....	3
UVOD	4
I. UTJECAJ MARKSIZMA NA NASTANAK RODNE IDEOLOGIJE	5
1.1. Antropološko-ideološke postavke marksizma	7
1.1.1. Dijalektički materijalizam	8
1.1.2. Religija i moral.....	11
1.1.3. Polazišta marksističke etike	12
1.1.4. Biologija i spol.....	16
1.1.5. Brak i obitelj. Klasno pitanje.	16
1.2. Francuski marksisti i njihov utjecaj na SAD. Razvoj feminizma.	19
1.3. SAD i pojam roda. Teorije predstavnika: Judith Butler i Alfred Kinsey.	21
II. KRŠĆANSKA KRITIKA MARKSISTIČKIH POGLEDA NA BRAK I OBITELJ	25
2.1. Brak kao naravna ustanova. Obitelj – temeljna struktura društva	25
2.2. Žena na tržištu rada.....	28
2.3. Spolnost usmjerena prema braku i prokreaciji.....	32
2.4. Spol i rod nisu podvojene stvarnosti.....	34
ZAKLJUČAK	36
LITERATURA	37